

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 4019/23

לפני: כבוד השופט י' אלרון
כבוד השופטת ג' כנפי-שטייניץ
כבוד השופטת ר' רונן

המערער: סעיד אבו סרארי

נ ג ד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו
ב-תפ"ח 52905-11-16 מיום 27.4.2023 שניתן על ידי
השופטים ר' בן-יוסף, א' קלמן-ברום ו-א' היימן

תאריך הישיבה: ב' בניסן התשפ"ד (10.4.2024)

בשם המערער: עו"ד אבי כהן; עו"ד נוראן עבאסי

בשם המשיבה: עו"ד איתמר גלבפיש

בשם נפגעת העבירה: עו"ד ליבה נאמן

פסק-דין

השופט י' אלרון:

מעשה הרצח שביצע המערער מובא בפני בית משפט זה זו הפעם השנייה.
תחילה, בהכרעת הדין שניתנה ביום 1.12.2020, המערער הורשע ברצח אחותו, הודא
כחיל (להלן: המנוחה), לפי סעיף 300(א)(2) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן:
החוק), בנוסחו קודם לתיקון 137 לחוק (חוק העונשין (תיקון מס' 137), התשע"ט-2019,
ס"ח 230) (להלן: תיקון 137 או הרפורמה בעבירות ההמתה).

עוד נקבע כי לו הייתה מיושמת הרפורמה בעבירות ההמתה בעניינו של המערער הוא היה מורשע בעבירה של רצח בנסיבות מחמירות לפי סעיף 301א(א) לחוק, ומשכך הרפורמה בעבירות ההמתה אינה בגדר דין מקל עבורו, כך שיש להחיל את הדין שקדם לה. בהתאם, נגזר על המערער עונש החובה הקבוע בחוק – עונש של מאסר עולם.

ערעור על הכרעת הדין לבית משפט זה התקבל (ע"פ 578/21; להלן: הערעור הראשון), משנקבע על-פי חוות דעתי ובהסכמת השופטים א' שטיין ו-י' כשר, כי מעשה הרצח שביצע המערער אינו בא בגדרי הנסיבות המחמירות שבסעיף 301א(א) לחוק; וכי חלף הרשעת המערער בעבירת רצח בכוונה תחילה, יש להרשיעו בעבירת רצח לפי סעיף 300(א) לחוק – קרי, עבירת הרצח הבסיסית. מאחר שהעונש בגינה של עבירה זו הוא עונש מאסר עולם כעונש מרבי, הוחזר עניינו לבית המשפט המחוזי.

בית המשפט המחוזי, משנדרש בשנית לגזור את דינו של המערער, גזר עליו עונש של 27 שנות מאסר בפועל. הערעור שלפנינו עתה מופנה כלפי עונש זה שהושת על המערער תוך שנטען כי בית המשפט החמיר עמו.

עיקרי ההליכים הקודמים

1. כתב האישום והכרעת הדין של בית המשפט המחוזי פורטו בהרחבה בפסק הדין שניתן בערעור הראשון, על כן אביא את תמצית הדברים בלבד.

2. המערער והמנוחה התגוררו בדירה ביפו עם הוריהם (להלן: הדידה). ביום 25.10.2016, כאשר המנוחה שבה לדירה, התפתח ויכוח קולני בינה לבין אביה על אודות מעשיה בפרק הזמן ששהתה מחוץ לדירה. לאחר שבמהלך הוויכוח האב סטר למנוחה, המערער נטל סכין, נכנס לחדרה ודקר אותה באמצעות הסכין מספר רב של פעמים, והמשיך לעשות כן גם כאשר המנוחה נפלה ארצה ובעודה שרועה על הרצפה. מותה נגרם כתוצאה מאיבוד דם. המערער נטל את הסכין ונמלט, כאשר במהלך מנוסתו החליף את בגדיו והשליך את הסכין ובגדיו המגואלים בדם.

3. כמתואר בפסק הדין בערעור הראשון, בית המשפט המחוזי קבע בהכרעת הדין כי מתקיימים היסוד העובדתי, כמו גם היסוד הנפשי המגבשים את יסודות עבירת הרצח בכוונה תחילה, לפי הדין שקדם לרפורמה בעבירות ההמתה. נקבע כי נטילת הסכין על ידי המערער ממלאת את יסוד ה"הכנה" וכי יסוד ההחלטה להמית ורכיב העדר הקנטור מתקיימים אף הם. כמו כן, ובמסגרת בחינת השלכות הרפורמה בעבירות ההמתה, נקבע כי עובדות כתב האישום באות בגדרי מעשה רצח בנסיבות מחמירות בהתאם לשלוש

נסיבות מחמירות שונות לפי סעיפים 301א(א)(1), (5) ו-(7) לחוק. משכך, הרפורמה אינה בגדר דין מקל עם המערער.

4. אשר למצבו הנפשי של המערער, בית המשפט המחוזי עמד בהכרעת הדין על כך שמומחי בריאות הנפש, הן מצד המערער הן מצד המדינה, תמימי דעים כי למערער הפרעה נפשית. ליבת המחלוקת לעניין זה הייתה בדבר מצבו הנפשי של המערער בעת ביצוע העבירות. בסוגיה זו בית המשפט המחוזי דחה את עמדת המומחה מטעם המערער, תוך שהדגיש כי זה האחרון נעצר כ-3 שעות ממועד הרצח, לאחר שנמלט מהזירה, החליף את בגדיו ודאג להסוות את כלי הרצח; וכי גם במהלך החקירה המערער התנהל באופן מחושב ובקור רוח.

עוד נקבע כי גם מבדיקת פסיכיאטר שבוצעה למחרת האירוע עלה כי המערער לא היה נתון במצב הזייתי ולא נמצאו סימנים פסיכויטיים פעילים. בית המשפט המחוזי הוסיף כי מסקנה זו עולה גם מעדות אב המערער שלפיה לא עלו אינדיקציות כי המערער היה במצב פסיכויטי; כפי שעולה גם מכך שהמערער מסר בחקירתו במשטרה גרסה שקרית המכחישה את אחריותו לרצח וכוללת טענת אליבי.

צוין, כי גם לשיטת המומחה מטעם המערער בניית גרסה שקרית אינה מאפיינת אדם המצוי במצב פסיכויטי חריף. משכך, נמצא כי לא מתקיימים התנאים שנקבעו בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת (סעיף 301ב לחוק), כך שגם מבחינה זו הרפורמה בעבירות ההמתה אינה בגדר דין מקל עם המערער.

5. המערער השיג בערעורו הראשון על מספר רב של קביעות בהכרעת הדין. אולם, במהלך הדיון לפנינו צמצם בא-כוחו את יריעת המחלוקת והבהיר כי הוא ממקד את טענותיו בהיבטים הקשורים לרפורמה בעבירות ההמתה, ובפרט בטענתו כי בנסיבות העניין על המערער היה להיות מורשע בעבירת הרצח הבסיסית.

6. בפסק דיננו בערעורו הראשון סברנו כי אכן יש ממש בטענות המערער באשר להעדרן של נסיבות מחמירות בהתאם לסעיף 301א(א) לחוק. בהתייחס לנסיבה המחמירה שלפיה מעשה ההמתה נעשה לאחר תכנון או לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבוש החלטה להמית (סעיף 301א(1) לחוק), נקבע בפסק הדין בערעור הראשון שלא הוכח כי נסיבה מחמירה זו מתקיימת. נומק, כי המקרה דנן הוא מבין המקרים שהרפורמה ביקשה להוציא מגדרי עבירת רצח שנעשה ב"כוונה תחילה", ולהכניסם לגדרי עבירת הרצח הבסיסית.

כמו כן, נקבע כי גם הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(5) לחוק, הדורשת כי "המעשה נעשה כפעולה עונשית במטרה להטיל מרות או מורא ולכפות אורחות התנהגות על ציבור" אף היא אינה מתקיימת. נומק, כי בעוד שנקבע כי המערער רצה להטיל את מרותו על המנוחה ולכפות עליה אורחות התנהגות; היסוד הנפשי הנדרש בנסיבה מחמירה זו עניינו גם במטרה שאותה רוצה המבצע להשיג ביחס ל"ציבור" – מטרה אשר לא הוכחה בנסיבות המקרה.

ביחס לנסיבה המחמירה כי המעשה נעשה באכזריות מיוחדת, או תוך התעללות גופנית או נפשית בקורבן (סעיף 301א(א)(7) לחוק), צוין שהמדינה כלל לא טענה בבית המשפט המחוזי כי היא מתקיימת, ונקבע כי "[...] מדובר במעשה רצח אכזרי, אולם הוא אינו דומה למקרים אשר הוכרו בפסיקת בית משפט זה עד כה ככאלו אשר נכנסים לגדר הסעיף [...] " (פסק הדין בערעור הראשון, בפסקה 22).

על כן, בהעדר תחולה לאחת מבין הנסיבות המחמירות, נתקבל ערעורו של המערער והוחלט להרשיעו בעבירת הרצח הבסיסית, אשר בוצעה ביסוד חפצי של כוונה, ועניינו הושב כאמור לבית המשפט המחוזי על מנת לגזור את דינו מחדש.

7. בית המשפט המחוזי שמע את טיעוני הצדדים לעונש, סקר את ההתפתחויות שחלו בפסיקה בקביעת מדיניות הענישה בגין עבירת הרצח הבסיסית ופנה ליישום מנגנון גזירת הדין כפי שנקבע בחוק. בקביעת גבולות מתחם העונש ההולם, נלקחו בחשבון הערכים החברתיים אשר נפגעו כתוצאה מהעבירה וכן נסיבות ביצוע העבירה, ובפרט אופן ביצוע הרצח, הרקע לו, התנהלות המערער לאחר ביצוע העבירה ונסיבות נוספות המגלמות את "דרגת אשמתו הגבוהה של הנאשם", כלשון בית המשפט המחוזי.

עוד נקבע כי מצבו הנפשי של המערער בעת ביצוע הרצח "נבחן זה מכבר", תוך הפניה לקביעות בהכרעת הדין, אשר המערער לא השיג עליהן במסגרת הערעור הראשון ומהן עולה כי יש להתחשב במצבו הנפשי של המערער רק בתוך גבולות מתחם העונש ההולם, בהיותו נסיבה אשר אינה קשורה לביצוע העבירה.

8. בהתחשב בכלל שיקולים אלו ובמדיניות הענישה הנוהגת, נקבע כי מתחם העונש ההולם בנסיבות העניין הוא בין 26 ל-30 שנות מאסר בפועל, לצד ענישה נלווית; וכי אין הצדקה לחרוג ממתחם זה לקולה או לחומרה.

9. בתוך גבולות מתחם העונש ההולם, נשקלו גילו ומצבו הנפשי והרפואי של המערער, כעולה גם מתיעוד הטיפול התרופתי המפורט במסמכים רפואיים משירות בתי הסוהר. נקבע, כי אין ליתן משקל לדברי אגם המערער שלפיהם הוא סובל מהתעללות מצד אסירים אחרים בשל מצבו הנפשי, בהיותם סותרים את דברי האם כי המערער "מבסוט" שם, והם כלל לא נתמכו בראיות. עוד ניתן משקל, מוגבל, לעברו הפלילי של המערער הכולל הרשעות קודמות בעבירות אלימות, סמים ורכוש.

10. לבסוף, נגזר על המערער עונש של 27 שנות מאסר בפועל, החל מיום מעצרו; 12 חודשי מאסר על תנאי, לבל יעבור עבירה שיש בה מרכיב של אלימות מסוג פשע, במשך שלוש שנים מיום שחרורו ממאסר; ו-9 חודשי מאסר על תנאי, לבל יעבור עבירה שיש בה מרכיב של אלימות מסוג עוון, במשך שלוש שנים מיום שחרורו ממאסר.

טענות הצדדים בערעור שלפנינו

11. הערעור נסוב, רובו ככולו, על הטענה כי לא ניתן משקל מספק למצבו הנפשי של המערער. לטענת בא-כוחו, מקום בו מחלת הנפש ממנה סובל אדם משליכה על מידת האשם שבביצוע העבירה, יש להעניק לה משקל ממשי בעת גזירת עונשו. זאת, גם כאשר מדובר במקרה אשר אינו נכנס לגדרי עבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת. על פי הנתען נפלה שגגה בגזר הדין השני, כאשר במסגרתו בית המשפט המחוזי נסמך ישירות על קביעותיו בהכרעת הדין, מבלי לבחון לעומק את השלכות מחלת הנפש שממנה סובל המערער.

בא-כוח המערער הוסיף וטען כי לא הוגש ערעור על קביעת בית המשפט המחוזי לפיה לא הוכחה אינדיקציה להפרעה נפשית חמורה בזמן ביצוע העבירה, בסמוך לפניה ולאחריה, שכן "ההגנה אינה חולקת עוד על כך שמחלת הנפש ממנה סובל המערער לא הגבילה בצורה ניכרת את הבנתו של מעשה הרצח שביצע ואת יכולתו להימנע ממנו". אולם, לשיטתו לא ניתן ללמוד מכך על העדר קשר כלשהו בין מחלת הנפש של המערער לבין העבירה שביצע.

עוד הדגיש בא-כוח המערער, כי בית המשפט המחוזי לא דחה באופן מוחלט את חוות דעתו של המומחה מטעם ההגנה ושגה בכך שלא העניק משקל למחלת הנפש של המערער בעת קביעת מתחם העונש ההולם בעניינו. טענה נוספת, אשר הועלתה בשולי הדברים, היא שבגדרי מתחם העונש ההולם היה ראוי להעניק משקל לדברי אמו של

המערער, אשר טענה כי אסירים בבית הסוהר פוגעים בו לנוכח מצבו הנפשי המורכב, כמו גם לחרטה שהביע.

12. מנגד, לטענת המשיבה קיימות בתיק זה נסיבות המדגישות את חומרת מעשה הרצח שביצע המערער, אלו אמנם לא עולות לכדי גיבוש עבירת הרצח בנסיבות מחמירות, אך הן מצדיקות בכל זאת עונש של מאסר עולם. בהקשר זה צוינה גם מדיניות הענישה המחמירה שנקבעה בפסיקה במקרים של אלימות כלפי נשים.

אשר למצבו הנפשי של המערער – נטען כי בזמן ביצוע העבירות לא היו סממנים להרעה במצבו הנפשי ולא היה קשר סיבתי כלשהו בין אותה מחלת נפש לבין האירוע. נטען כי בא-כוח המערער אף הוא לא טען לקשר סיבתי כזה, אלא רק כי מצבו הנפשי של המערער היה "קרקע מכינה" לאירוע, כאשר הנטל להוכחת נסיבה מקלה שכזו מוטל על המערער. אשר על כן, נטען שבדין התחשב בית המשפט המחוזי במצבו הנפשי של המערער כנסיבה אישית מקלה בגדר מתחם העונש ההולם ובהתאם כי יש לדחות את הערעור.

דיון והכרעה

מסגרת נורמטיבית

13. למחלת נפש של נאשם יכולות להיות מספר השלכות, בהתאם לחומרתה ולנסיבות העניין. בקצה אחד, היא יכולה להוביל לכך שנאשם לא יישא באחריות פלילית למעשיו. כך נקבע בסעיף 34 לחוק, תחת פרק "סייגים לפליליות המעשה": "לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת של ממש – (1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או (2) להימנע מעשיית המעשה".

מלשון הסעיף ומההלכה הפסוקה עולה כי נאשם המבקש לטעון לתחולת הסעיף נדרש לעמוד בשלושה תנאים מצטברים: התנאי הראשון, היותו חולה במחלה שפגעה ברוחו, או היותו בעל ליקוי שכלי. התנאי השני, כי עוצמת הפגיעה של המחלה היא כזו שגרמה לו לחוסר יכולת של ממש להבין את מעשהו או את הפסול במעשהו, או להימנע מעשיית המעשה. התנאי השלישי, קיומו של קשר סיבתי בין המחלה לבין חוסר היכולת להבין את מעשהו או את הפסול במעשהו (ע"פ 1828/14 דאהן נ' מדינת ישראל, פסקה 46 (27.6.2019); ע"פ 7876/15 חמאמרה נ' מדינת ישראל, פסקה 19 (30.8.2017) (להלן: עניין חמאמרה)).

בית המשפט הקובע כי נאשם אינו כשיר לעמוד לדין מחמת מחלת הנפש ממנה הוא סובל, יורה על הפסקת ההליכים נגדו לפי סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: החסד"פ). כאשר בית המשפט רשאי להורות על אשפוזו הכפוי לפי סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991 (להלן: חוק טיפול בחולי נפש). כמפורט בסיפה לסעיף 170(א) לחסד"פ, אם ביקש הסניגור לברר את אשמתו של הנאשם, בית המשפט יברר את האשמה, כאשר הוא רשאי לעשות כן גם מיזמתו, מטעמים מיוחדים שיירשמו. במקרים אחרים בית המשפט יכול לקבוע כי הנאשם כשיר לעמוד לדין, אלא שהוא אינו בר-עונשין מאחר שהיה חולה בעת ביצוע המעשים, והוא "עדיין חולה" בשלב זה, כך שהנאשם מזוכה ובית המשפט מצווה על אשפוזו הכפוי לפי סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש (להרחבה: ראו ע"פ 664/23 מדינת ישראל נ' פלוני (11.6.2023)).

14. במקרה שבו נאשם הסובל ממחלת נפש כלשהי נושא באחריות פלילית למעשיו יכולות להיות למחלה זו מספר השלכות. הראשונה – במישור הכרעת הדין; השנייה – במישור גזר הדין.

15. בהתייחס להכרעת הדין, וככל שמדובר בעבירת המתה, אזי במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה נחקקה עבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת (להרחבה ראו: ע"פ 3568/20 עשור נ' מדינת ישראל (20.1.2021)). אחת מחלופותיה קבועה בסעיף 301ב(2) לחוק:

"301ב.

[...]

(ב) על אף האמור בסעיפים 300 ו-301א, הגורם בכוונה או באדישות למותו של אדם באחת מהנסיבות המפורטות להלן, דינו – מאסר עשרים שנים:

[...]

(2) המעשה נעשה במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34 –

(א) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(ב) להימנע מעשיית המעשה;"

בכך המחוקק עיגן הסדר המגלם הפחתה הן בתיוג הנאשם והן בעונש הנגזר עליו, במקרים שבהם אשמת הרוצח היא פחותה (דברי ההסבר להצעת חוק

העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 166, 176). זאת בניגוד להסדר שקדם לרפורמה בעבירות המתה, אשר בו נקבעו במסגרת סעיף 300א לחוק נסיבות המאפשרות לבתי המשפט להטיל על נאשמים שהורשעו ברצח עונש פחות מעונש של מאסר עולם (מרים גור-אריה "הרפורמה בעבירות המתה: על מדרג עבירות המתה ועל רצח מתוך אדישות" 90 יעקב וינרוט 441, 453-459 (גרשון גונטובניק ואח' עורכים 2021).

16. יודגש, כי גם כאשר אין מדובר במקרה הנופל לגדרי עבירה זו, באופן שמחלת הנפש של הנאשם אינה משליכה על העבירה שבה הורשע, עדיין ניתן, ולרוב נדרש, להקנות לה משקל במסגרת גזר הדין. כפי שנקבע בע"פ 3223/21 מדינת ישראל נ' שפק (2.3.2022), תיקון 113 לחוק, שעניינו הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה, חל ומחייב בכל עבירה שבה עונש שאינו עונש חובה, וכוחו יפה גם ביחס לעבירה הרצח הבסיסית (שם, בפסקה 15; ראו גם: ע"פ 1978/21 מדינת ישראל נ' עמאש, פסקה 14 (7.6.2023)).

המשמעות היא שתהליך גזירת הדין בעקבות הרשעה בעבירת הרצח הבסיסית אינו שונה מהתהליך שבו נגזר הדין בכל עבירה אחרת, כפי שהוא נקבע בתיקון 113. אין בכך כדי לגרוע מן העובדה שבדומה לעבירות אחרות הפסיקה נדרשת לעצב את מדיניות הענישה הנהוגה והרצויה בגין עבירה זו (להרחבה ראו: יוסף אלרון "על אבני הדרך בעיצוב מדיניות הענישה בעבירת הרצח הבסיסית" 90 לכבודו של השופט ניל הנדל (טרם פורסם)).

17. בקצרה יתואר, כי במישור הדיוני התווה תיקון 113 מודל תלת-שלבי למלאכת גזירת העונש (ע"פ 8641/12 סעד נ' מדינת ישראל, פ"ד סו(2) 772, 789-790 (2013)): ראשית, בית המשפט יקבע האם הנאשם הורשע במספר עבירות או בעבירה אחת. אם מדובר במספר עבירות יבורר האם עסקינן באירוע אחד ולו ייגזר מתחם ענישה אחד, או במספר אירועים ולהם ייגזרו מתחמי ענישה נפרדים (סעיף 40ג לחוק); שנית, בית המשפט יקבע את מתחם העונש ההולם בהתחשב בעיקרון המנחה בענישה – הלימה, ולשם כך יתחשב בערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה, במידת הפגיעה בו, במדיניות הענישה הנהוגה ובנסיבות הקשורות בביצוע העבירה (סעיף 40ג(א) לחוק); שלישית, ככלל, בית המשפט יגזור את העונש בתוך מתחם העונש ההולם בהתחשב בנסיבות שאינן קשורות לעבירה (סעיף 40ג(ב) לחוק), וכחריג בית המשפט רשאי לסטות לקולה או לחומרה ממתחם הענישה בהתאם לחריגים המנויים (סעיף 40ד לחוק וסעיף 40ה לחוק, בהתאמה).

18. יוצא אפוא כי מצבו הנפשי של נאשם וטענה למחלת נפש יכולים להישקל במספר שלבים בתהליך גזירת הדין. ככל שמחלת הנפש היא בגדר נסיבה הקשורה בביצוע העבירה, הרי שהיא תשוקלל בשלב קביעת גבולות מתחם העונש ההולם (במסגרת סעיפים 40ט(א)(6), (7) או (9) לחוק; ראו למשל: ע"פ 2667/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 6 (24.11.2014) (להלן: עניין פלוני); ע"פ 1865/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 5 (4.1.2016); עניין חמאמרה, בפסקה 25).

לעומת זאת, ככל שמצבו הנפשי של הנאשם מהווה נסיבה שאינה קשורה בביצוע העבירה, נסיבה זו תשוקלל בשלב גזירת העונש בתוך גבולות מתחם העונש ההולם (ע"פ 4777/17 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 28 (10.1.2018)).

מן הכלל אל הפרט

19. במידה רבה, הערעור שלפנינו נסוב על סוגיה מצומצמת – האם את מצבו הנפשי של המערער יש לשקול כנסיבה הקשורה בביצוע העבירה, באופן שיש בו כדי להשפיע על גבולות מתחם העונש ההולם; או שמא כנסיבה שאינה קשורה לביצוע העבירה, כך שהוא יילקח בחשבון רק בתוך גבולות המתחם.

20. בענייננו, בית המשפט המחוזי בחן אם קיים קשר בין מחלת הנפש הנטענת או מצבו הנפשי של המערער לבין הרצח, והכריע באופן מפורש בגזר הדין השני:

”נוכח ממצאי הכרעת הדין ובהעדר אינדיקציות לטענה כי בזמן ביצוע הרצח היה הנאשם [המערער – י' א'] נתון במצב נפשי שהשפיע על יכולתו להבין או להימנע מהמעשה בדרגה נמוכה במידה ניכרת, אין מקום לקבוע כי דרגת אשמתו של הנאשם נגרעת משום מצב נפשי מופרע או חולני וכי משום כך יש להקל בקביעת מתחם העונש ההולם. לשיקול זה יינתן משקל בשלב גזירת הדין בתוך מתחם העונש ההולם [ההדגשה הוספה – י' א]” (שם, בעמ' 16).

21. כפי שניתן להיווכח קביעה נחרצת זו הסתמכה על קביעת בית המשפט המחוזי בהכרעת הדין, אשר תובא להלן בהרחבה בשל חשיבות הדברים:

”המחלוקת בשאלת מצבו הנפשי של הנאשם [המערער – י' א'] בעת ביצוע העבירה היא, אפוא, העיקרית. במחלוקת זו, איני מקבל את עמדת ד"ר כנעאנה כי במועד ביצוע העבירה היה הנאשם נתון בהחמרה במצב נפשי עד כדי הגבלה ניכרת בהבנתו את מעשה הרצח שביצע

וביכולתו להימנע ממנו. הנאשם נעצר כשלוש שעות לאחר הרצח. מתוך התנהלותו לאחר הרצח: הימלטותו מזירת הרצח כאשר הנסיבות מלמדות כי החליף את בגדיו ודאג להסוות את כלי הרצח וכן התנהלותו, המגמתית, במהלך חקירתו במשטרה ובעימות עם הוריו, ניכרת מצדו התנהגות מאורגנת ומחושבת ובקור רוח רב, המבטאת תובנה למצבו ולמעשיו. הנאשם נבדק על ידי פסיכיאטר ביום למחרת הרצח וממצאי הבדיקה העלו כי לא היה נתון במצב הזייתי, גילה תובנה למצבו ללא הפרעות בכושר השיפוט ובכוחן המציאות וללא סימנים פסיכויטיים פעילים. קביעת מומחה ההגנה לפיה קיימת סבירות רבה כי בעת ביצוע העבירה היה הנאשם במצב נפשי בלתי מאוזן אשר השפיע בצורה ניכרת על התנהגותו בזמן העבירה ועל יכולתו להימנע ממנה, אינה מבוססת דיה, ובייחוד מתעלמת מכך שבחקירתו הראשונה מסר הנאשם, בעקביות, גרסה שקרית המכחישה את אחריותו לרצח והכוללת טענת אליבי, באופן המלמד על כושר שיפוט ובוחן מציאות תקינים. יש לציין כי גם מומחה ההגנה אישר כי מצב של בניית גרסה שקרית לא מאפיין אדם המצוי במצב פסיכויטי חריף. מתוך עדותו של אביו של הנאשם, עדנאן, לא עלו אינדיקציות לכך שעובר למעשה הרצח היה הנאשם נתון במצב פסיכויטי. האב העיד כי היה מודע למצבו הנפשי של בנו בעבר והיה מעורב באשפוזיו, ומכאן סבירה הקביעה כי אילו היה מבחין בשינוי בנאשם היה יודע לתארו. מקובלת עלי התרשמות המומחיות מטעם המאשימה כי לאחר מעצרו ובמהלך בדיקתו בתנאי הסתכלות התנהג הנאשם בצורה מניפולטיבית עת טען כי הוא סכיזופרני ועת תיאר מחשבות שווא והזיות שמיעה כמצב לא אמיתי. מצב זה מעיד על כושר שיפוט ובוחן מציאות, ומלמד על העדר סימנים למצב פסיכויטי ולהחמרה במצב נפשי" (שם, בעמ' 45).

22. בהתבסס על דברים אלו, נקבע כי ההגנה לא עמדה בנטל המוטל עליה להוכיח כי המערער ביצע את הרצח מתוך מצב של הפרעה נפשית חמורה שפגעה בכוחן המציאות שלו ובכושר שיפוטו בעת ביצוע המעשה והגבילה את יכולתו להבין את המעשה או להימנע ממנו בצורה ניכרת; ואף כי "לא הוכחו אינדיקציות להפרעה נפשית חמורה בזמן ביצוע העבירה ובסמוך לפניו ולאחריו. הצטברותן של כלל הראיות מלמד כי הנאשם [המערער – י' א'] היה מודע למעשיו, רצה בהם ויכול היה להימנע מהם" (שם, בעמ' 46).

23. אם כן, הרי שבניגוד לנטען, בית המשפט המחוזי התייחס בהרחבה למצבו הנפשי של המערער ועשה כן, בעיקרו של דבר, בשלב הכרעת הדין שניתנה בעניינו. בגזר הדין השני בית המשפט המחוזי התבסס על אותן קביעות עובדתיות, כאשר יש להזכיר כי הערעור הראשון צומצם לסוגיית ההבחנה בין עבירת הרצח הבסיסית לעבירת הרצח בנסיבות מחמירות.

משכך, המערער מבקש, הלכה למעשה, עתה בערעורו על חומרת העונש, כי נתערב בקביעה עובדתית של בית המשפט המחוזי ונקבע כי דווקא קיים קשר בין מצבו הנפשי של המערער לאירוע הרצח עצמו. זאת בניגוד לעולה מעדות אביו ובניגוד למסקנת בית המשפט המחוזי המבוססת גם על חוות הדעת מטעם ההגנה. אלא שאיני רואה הצדקה לעשות כן – קביעות בית המשפט המחוזי בהקשר זה נסמכת גם על העדויות שנשמעו לפניו והן מנומקות היטב. טענות המערער אינן מגלות עילה כי בית משפט זה, כערכאת ערעור, יתערב באופן חריג בקביעות מסוג זה.

24. משעמדתי על כך שהמחלוקת מתכנסת לממצא עובדתי זה – דין הערעור להידחות.

25. בא-כוח המערער מציג את העונש שנגזר על זה האחרון – 27 שנות מאסר בפועל, כחמור באופן יוצא דופן בנסיבות העניין, בהיותו לדבריו קרוב במידה מסוימת לעונש המרבי הקבוע בחוק – עונש של מאסר עולם. אולם, מתחם העונש ההולם שקבע בית המשפט המחוזי, בין 26 ל-30 שנות מאסר בפועל, משקף נכונה את מדיניות הענישה הנהוגה במקרים של רצח בכוונה. כפי שציינתי לאחרונה "דומה כי מהפסיקה שהתגבשה עד כה, ניתן להתרשם שעל פי רוב, ומבלי לקבוע מסמרות, העונש בגין רצח בכוונה יהא בין 25 שנות מאסר בפועל לעונש של מאסר עולם [...]" (ע"פ 6063/21 מדינת ישראל נ' יאסין, פסקה 63 (26.3.2024)).

כמו כן, מתחם זה משקף את מדיניות הענישה המתמירה במקרים של רצח נשים בידי בני-זוגן או בני-משפחתן. כפי שקבעתי בעבר: "לא בענישה בלבד נמגר תופעות קשות אלו, אולם אין בכך כדי לגרוע מן החובה המוטלת על בית משפט זה להנהיג מדיניות ענישה נחרצת המבטאת באופן הולם את מחויבות החברה להגן על נשים הזקוקות לכך ואשר נשקפת להן סכנה דווקא מצד הקרובים להן" (ע"פ 1188/23 אלעמורי נ' מדינת ישראל, פסקה 18 (16.7.2023); וכן ראו: ע"פ 1213/21 וואסה נ' מדינת ישראל, פסקה 21 (11.8.2022)).

26. זאת ועוד, בפסק הדין בערעור הראשון נקבע כי לא מתקיימות הנסיבות המחמירות לצורך גיבוש עבירת רצח בנסיבות מחמירות. עם זאת, הרקע למעשה הרצח, ובפרט אי-שביעות הרצון של המערער מהתנהלותה העצמאית של אחותו, מחדדים את חומרתו הרבה ממילא. כך גם האופן שבו המערער נטל את חיי אחותו, בדקירות סכין רבות, חוזרות ונשנות, אשר לא פסקו גם לאחר שנפלה ארצה. בכל אלו יש חומרה יתירה אשר יש לקחתה בחשבון בקביעת גבולות מתחם הענישה (ראו למשל סעיפים 40ט(א)(5) ו-(10) לחוק).

27. מכלל שיקולים אלו, מתחם העונש ההולם אשר קבע בית המשפט המחוזי הוא נכון, ובוודאי שלא נפל בו פגם המצדיק את התערבות ערכאת הערעור. בגדרי המתחם, בית המשפט המחוזי מיקם את עונשו של המערער על הצד הנמוך, וכמעט בתחתית המתחם ממש. אין מדובר בעניין של מה בכך [...] גזירת עונשו של מי שהורשע בעבירת הרצח בכוונה בתחתית מתחם הענישה או בסמוך לה, מחייבת נסיבות המצדיקות זאת המלוות בהנמקה מתאימה" (ע"פ 1442/22 ניקולקין נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (28.5.2023)). מצבו הנפשי של המערער הוא אכן נסיבה המצדיקה התחשבות בגזירת העונש משכך נגזר על המערער עונש פחות במספר שנים בהשוואה לעונש שראוי היה לגזור עליו בהעדר נסיבה מקילה זו.

28. נסיבות המקרה שלפנינו שונות אפוא בתכלית מהמקרים שהודגשו על ידי בא-כוח המערער. בע"פ 10416/07 דולינסקי נ' מדינת ישראל (7.12.2009), שבו נגזר על הנאשם לבסוף עונש של 13 שנות מאסר בפועל, הורשע אותו נאשם בעבירת הריגה, לפי הדין שקדם לרפורמה בעבירות ההמתה, ולא בעבירת רצח; מקרה זה קדם גם לרפורמה בהבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה (תיקון 113 כאמור); ואף נקבע בפסק הדין מפורשות כי "בעת ביצוע העבירה המערער היה שרוי במצב פסיכוטי פרנואידי ועקב כך נגרמה לו פגיעה בבוחן המציאות שהתבטאה במחשבות שווא לגבי המנוח" (שם, בפסקה 14).

גם הרלוונטיות של פסק הדין בע"פ 4283/22 באחיט נ' מדינת ישראל (1.12.2022), שגם אליו הפנה בא-כוח המערער, מוגבלת ביותר, בהתחשב בכך שמדובר היה שם בעבירה של חבלה בכוונה מחמירה ובעבירת איומים; והדברים דומים ביחס לפסק הדין בעניין פלוני, אשר עניינו עבירות אלימות במשפחה, ואשר בו הערכאה הדיונית ראתה להניח כי "קיים קשר מסוויים בין מצבו הנפשי לבין האלימות בה נקט כלפי המתלוננת" (שם, פסקה 6).

29. עוד אציין כי לא מצאתי ממש בטענה כי בית המשפט המחוזי צריך היה ליתן משקל לדברי אם המערער כי אסירים פוגעים בו בבית הסוהר לנוכח מצבו הנפשי, משטענה זו לא בוססה במישור העובדתי.

30. לכל זאת יש להוסיף כי מדובר בערעור הנסוב על חומרת העונש, ואין זו דרכה של ערכאת הערעור להתערב בעונש שגזרה הערכאה הדיונית, אלא במקרים שבהם ניכרת חריגה קיצונית ממדיניות הענישה הנוהגת במקרים דומים או כאשר נפלה על פני הדברים טעות מהותית וכולטת בגזר הדין (ע"פ 4070/23 זהרה נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (4.4.2024); ע"פ 3187/21 אלקאדי נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (21.8.2022)).

31. טרם סיום: בדיון בערעור זה, כמו גם בדיון בערעור הראשון, נכחו באולם בית המשפט הורי המערער, הם גם הורי המנוחה. באת-כוח נפגעת העבירה, בשמם, ביקשה להקל בעונשו של המערער. ניתן להבין ללב ההורים, אשר בערב הרצח איבדו את בתם, ובנם – שביצע את הרצח הנורא, נשלח לשנים ארוכות במאסר.

עם זאת, להליך הפלילי תכליות רחבות החורגות מעניינם של נאשם ספציפי וקורבן ספציפי. חברה המקנה ערך לחיי אדם חייבת לעמוד בנחישות על עקרון קדושת החיים, ולהעניש בהתאם, לפי העונשים הקבועים בחוק, את אלו המפגינים זלזול כה מובהק כלפיו.

אשר על כן, משהעונש שנגזר על המערער הוא העונש הראוי בגין מעשיו, לא ניתן ולא מוצדק להיעתר לבקשת ההורים ולהקל עמו.

32. מטעמים אלו, אציע לחברותיי כי נדחה את הערעור.

ש ו פ ט

השופטת ג' כנפי-שטייניץ:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

השופטת ר' רונן:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' אלרון.

ניתן היום, ד' באייר התשפ"ד (12.5.2024).

שופטת

שופטת

שופט